Korpuszkeresés, NoSkE, Mtsz, MNSZ2, NKP

2016. június 1.
szeminárium, MTA NYTI

Sass Bálint
sass.balint@nytud.mta.hu

Cím

NoSkE = korpuszkezelő rendszer (← *lényeg!*)
NoSketchEngine (régi nevén: Manatee/Bonito)
`https://nlp.fi.muni.cz/trac/noske`

Mtsz = Magyar történeti szövegtár
`http://clara.nytud.hu/mtsz`

MNSZ2 = Magyar Nemzeti Szövegtár 2. kiadás
`http://mnsz.nytud.hu`

NKP = Nemzeti Korpuszportál
`http://corpus.nytud.hu/nkp`
= korpuszok gyűjtőoldala, innen elérhető „minden”

1.
NoSkE + példa: Mtsz

Nszt + Mtsz

A *Magyar Nyelv Nagyszótára* korpusza.
1772-2000
$\rightarrow$ bővítés: 1772-2010
= 240 év, 30 millió szövegszó

2016. március: új lekérdezőfelület a kibővített korpuszhoz

Miért?

jelenleg: a leggondosabban összerakott (NoSkE-s) lekérdezőfelület

jó: viszonylag „kicsi” (MNSZ2 = Mtsz $\times$ 26) $\rightarrow$ gyors …

Mtsz

Elemzetlen (!) korpusz

– szöveg:
  Csokonai a *Földiekkel játszó* stb. éneket. 15-ben Sárosy is,

– írásjelek különválasztva (kötőjel nem!):
  Csokonai a *Földiekkel játszó* stb . éneket . 15-ben Sárosy is ,

– tokenek:
  |Csokonai|a|*Földiekkel*|*játszó*|stb|.|éneket|.|15-ben|Sárosy|is|,|

(Minden) korpusz reprezentációja: **tokenek sora**

Token + annotáció

Alapegység: *token*

→ ezekhez lehet aztán az annotációkat hozzátenni (→ *elemzett!*):

(0)	Csokonai	a	*Földiekkel*	*játszó*	stb	.	éneket	.
(1)	w	w	w	w	w	p	w	p
(2)	n/name	det	n	mni	abb	p	n	p
(3)	Csokonai	a	földi	játszik	stb	.	ének	.
(4)			title	title				

(1) szó/írásjel, (2) szófaj, (3) szótő, (4) „szövegjelleg”, bármi …

valamint: dokumentumhoz rendelt annotáció = *metaadat*

szó-annotáció ↔ struktúra-annotáció

Az Mtsz felülete

egyszerű keresés: *de viszont*

Ami látszik:

– nagybetű/kisbetű nem számít – sőt: f
– strukturális információk (oldal, bekezdés, (vers)sor): zölddel
– találatok időrendben

Ami nem látszik:

– évszám katt = részletes bibliográfiai adatok
– találat katt = nagyobb kontextus

NoSkE funkciók

– alkorpuszok – *minden metaadatból automatikusan!* (Baróti, 1808)

– mentés – *összes találat!* (sorok max. száma)

– megjelenítés – `<doc>`, `<oldal>`, `<par>`, `<ital>`, `<br>` (Ctrl!)

– rendezés – *jobb* (vesszők)

– véletlen minta

– **szűrés** – *1..1* (vessző)

– **gyaklisták** – *szóalakok, évszámok,* $1R$

– kollokációk ($\rightarrow$ *se, sem, ne, nem, nincs, nélkül*)

– **CQL = Corpus Query Language – formális lekérdezőnyelv**

$\rightarrow$ használatával tárhatjuk fel a korpuszban rejlő teljes információt!

elemzett korpusznál is hasznos, de *elemzetlennél nagyon kell!*

az így megfogalmazott kérdésre alkalmazható az összes fenti funkció

Pozíciók szűréshez és gyaklistához

keresett kifejezés: *viszont*

	Ám	de	viſzont	hallá	,	hogy	majd	a	’	Trójai	vérből
szűrés ablak	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8
gyaklista pozíció	2L	1L	[Node]	1R	2R	3R	4R	5R	6R	7R	8R

szűrés ablak (lehet több token):
-1..1 = de viſzont hallá
1..3 = hallá , hogy
1..1 = hallá

gyaklista pozíció (itt csak 1 token!):
1L = de
1R = hallá

Pozíciók szűréshez és gyaklistához – advanced

keresett kifejezés: *de viszont* (← többszavas!)

	Ám	de	viſzont	hallá	,	hogy	majd	a	’	Trójai	vérből
szűrés ablak eleje	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
szűrés ablak vége	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	8
gyaklista pozíció	1L	[....Node....]		1R	2R	3R	4R	5R	6R	7R	8R

(!) A szűrés ablak végét a találat *végéhez* viszonyítja! → így: -1 = 1L és 1 = 1R

szűrés ablak (lehet több token):
-1..1 = Ám de viſzont hallá
1..3 = viſzont hallá , hogy
1..1 = viſzont hallá **(!)**
2..1 = hallá **(!)**

gyaklista pozíció (itt csak 1 token!):
1L = de
1R = hallá

(beállítás a szűrésnél: "első" + "találati szót beleértve"!)

Többszavas lekérdezés vagy szűrés? – advanced

Ha többszavasra keresünk:
annak a részeiből nem tudunk gyaklistát készíteni (*Node*).
De az egészből és a hozzá képest vett n-edik szóból igen.

Ha egy szóra keresünk + szűrés:
csak az első szóhoz képest n-edik szóból tudunk gyaklistát készíteni.
Az itt-ott megjelenő „szűrésből kijött” szavakból nem.

Mindig végig kell gondolni: éppen melyik megközelítés a hasznos.

Lehetőség: többszavast így felépíteni: egy szó + 1..1, 2..2 szűrés
$\rightarrow$ és akkor lehet gyaklistát csinálni a részeiből.

CQL – reguláris kifejezések (regkif)

Bizonyos tulajdonságú karaktersorozatok megadására.

Speciális jelentésű karakterek:

.	tetszőleges karakter
*	a megelőző karakterből 0 vagy több
+	a megelőző karakterből 1 vagy több
?	a megelőző karakterből 0 vagy 1
[ab]	’a’ vagy ’b’ karakter
[^ab]	nem ’a’ és nem is ’b’ karakter
r|s	’r’ vagy ’s’ reguláris kifejezés
(..)	egybefoglalás
\	a követő karakter „escape”-elése

(1) alma	(4) **nélk[üűúű]l**	(7) alma|almá.*
(2) tejf.l	(5) .*	(8) \.
(3) mondjá(to)?k	(6) .*bb	(9) **([Aa]|[Aa]z|Ee]gy)**

(Kevesebb karakterrel?)

CQL (Corpus Query Language)

[..]	egy tokenre vonatkozó megkötések
[..]*op*	egy tokenre vonatkozó operátorok: *op* = * ? + {n,m}
x="y"	*x* attrib értéke legyen *y* – Mtsz: csak 1 attrib van, a *word*
x!="y"	*x* attrib értéke *ne* legyen *y*
&	*és* kapcsolat megkötések között
<s>	strukturális elem: mondat eleje

(1) [] []
(2) [word="majd"]
(3) "majd"
(4) [word!="a.*"]
(5) []{0,5}
(6) <s> [word="[Nn]em"] [word="kellett"] [word="volna]? [word=".*ni"]

Regkif 2 szinten: attribútumértéken belül + tokenek szintjén

((4) másképp? (6) kérdőjel belülre?)

1. példa: tárgy + ige

Feladat. Keressünk ilyet: *tárgyesetű szó + múltidejű E/3 ige!*

1. példa: tárgy + ige

Feladat. Keressünk ilyet: *tárgyesetű szó + múltidejű E/3 ige!*

```
".*t"  ".*tt"
```

1. példa: tárgy + ige

Feladat. Keressünk ilyet: *tárgyesetű szó + múltidejű E/3 ige!*

```
".*t" ".*tt"
```

most itt – ???

```
".*t" [word=".*tt" & word!="(itt|alatt)"]
```

1. példa: tárgy + ige

1. CQL: `".*t" ".*tt"`
2. Gyakoriságok / szóalakok
3. $p \rightarrow$ erőt vett
4. Milyen szó jön utána? $\rightarrow$ Gyakoriságok: 1R
5. $p \rightarrow$ rajta
6. Rendezés / jobb $\rightarrow$ hogy *mi* vesz erőt rajta

$\rightarrow$ félelem, féltékenység, habozás, kacagás, kishitűség, kíváncsiság …

2. példa: alanyesetű melléknév

Nincs fogodzó …

2. példa: alanyesetű melléknév

Nincs fogodzó . . . *csak a kontextusban!*

-bAn = leggyakoribb esetrag: `".*b[ae]n"` → főnevek
(esetleg: -rA, -vAl ↔ nem jó: -t, -nAk)

1L gyaklista → nem valami jó . . .

szűrés: -2..-2 `"([Aa]z?|[Ee]gy)"`

1L gyaklista → egész jó
(1-2 birtokos: ember, világ, nm-k . . . kizárni hogy lehetne?)

- szomszéd – nem főnév, melléknév!
- mult – helyesírási hibás!

3. példa: honnan a Csokonais példa?

Csokonai a *Földiekkel játszó* stb . éneket . 15-ben Sárosy is ,

Naná: korpuszból kerestem ki. Hogyan?

```
"stb" "\."
```

konstruált példa ↔ élő példa:

két ló húzza a szekeret
mint a hogy húzza a vetőgépet a ló, és a jármot az ökör

a Győr-Moson-Sopron megyeiek tettek bele rendkívül sok pénzt
olcsó az alma, rendkívül sok termett

3. példa: honnan a Csokonais példa?

Csokonai a *Földiekkel játszó* stb . éneket . 15-ben Sárosy is ,

Naná: korpuszból kerestem ki. Hogyan?

```
"stb" "\."
```

konstruált példa $\leftrightarrow$ *élő példa:*

két ló húzza a szekeret
mint a hogy húzza a vetőgépet a ló, és a jármot az ökör

a Győr-Moson-Sopron megyeiek tettek bele rendkívül sok pénzt
olcsó az alma, rendkívül sok termett (0!)

Korpusz = élő, valódi nyelvhasználat.
Nyelvi példákat korpuszból!

4. példa: *nélkül* helyesírása

diakrón vizsgálat

	A	B	C	D	E	F
1	ne1lku24l		ne1lku3l		ne1lku2l	
2	1772	4			1772	16
3	1773	5			1773	9
4	1774	6			1774	14
5					1775	31
6	1776	1	1776	1	1776	22
7	1777	1			1777	20
8	1778	1			1778	14
9	1779	6			1779	28
10	1780	11	1780	1	1780	17
11	1781	6	1781	1	1781	20
12	1782	14			1782	13
13	1783	15			1783	20
14	1784	6			1784	10
15	1785	1	1785	1	1785	26
16	1786	25			1786	37
17	1787	14			1787	10
18	1788	66			1788	7
19	1789	55			1789	20
20	1790	90	1790	5	1790	84
21	1791	73			1791	64
22	1792	111	1792	1	1792	37
23	1793	93			1793	69
24	1794	124	1794	4	1794	72
25	1795	52	1795	5	1795	49
26	1796	48	1796	14	1796	32
27	1797	29			1797	39
28	1798	24	1798	5	1798	29
29	1799	70	1799	2	1799	40
30	1800	9	1800	1	1800	4
31	1801	22			1801	26
32	1802	25	1802	3	1802	10
33	1803	9	1803	7	1803	14
34	1804	18	1804	2	1804	24
35	1805	59	1805	90	1805	10
36	1806	38	1806	2	1806	40
37	1807	8	1807	24	1807	4
38	1808	56	1808	23	1808	26
39	1809	19	1809	8	1809	4
40	1810	1			1810	6
41	1811	9			1811	3
42			1812	1	1812	25
43	1813	1			1813	5
44	1814	9	1814	2	1814	6
45	1815	16	1815	13	1815	18
46	1816	3	1816	31	1816	27

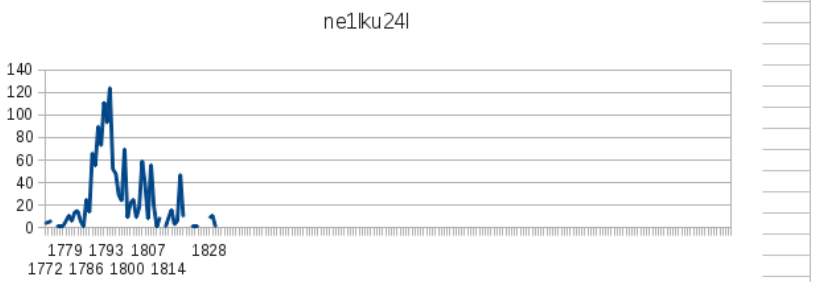

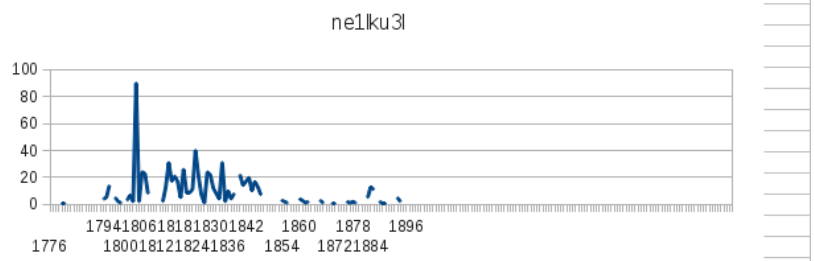

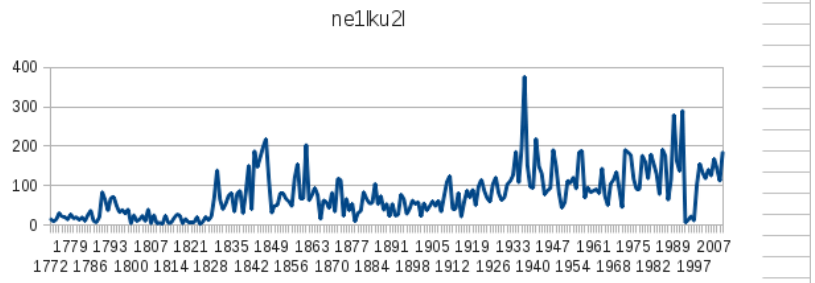

2.
MNSZ2 + „Minden találat kell!”

MNSZ2

A „mai magyar írott köznyelv reprezentatív korpusza” kíván lenni.

2016. február: 785 millió szövegszó (= Mtsz $\times$ 26) – v2.0.3

méretéből adódóan sok esetben lassú (gateway timeout! `"m.*"`)
ami gyors: szóalak, szótő, CQL $\leftrightarrow$ egyszerű keresést ne!

struktúrák és metaadatok kevésbé kidolgozottak

viszont: **elemzett!** = plusz attribútumok

(vö: Mtsz megjelenítés $\leftrightarrow$ MNSZ2 megjelenítés)

MNSZ2 – attribútumok

(1)	word	**szépet**
(2)	lemma	szép
(3)	msd	MN.ACC
(4)	ana	compound=n;;hyphenated=n;;stem=szép::MN;; morphemes=et::ACC;;mboundary=szép+et
(5)	word_cv	CNCNC
(6)	word_syll	2
(7)	lemma_cv	CNC
(8)	lemma_syll	1
(9)	word_phon	Sépet
(10)	lemma_phon	Sép

Példa: `"szé.*"`

Mind ugyanúgy használható, mint az Mtsz-ben a *word*!

(az attribútumoknak megfelelően vannak újabb gyaklista-típusok is)

MNSZ2 – részletes keresés

plusz szolgáltatás

kattingatással állítjuk össze a kívánt lekérdezést
$\rightarrow$ a háttérben persze CQL lesz belőle

Az elemzésnek köszönhetően …

morfológia:
– körülültük, felszedegettük, elsimítottuk, végigcsináltuk, …

fonológia:
– cél, csal, csaj, csel, dzsal, …

Részletes kereséssel lehet szűrni!

„Minden találat kell!” elv (4/4)

Annotáció és fedés

gond: ha hibás az annotáció → csökken a fedés (*pl.: barát* WSD)

Nem szabad vakon bízni a korpusz annotációjában.
Tudatosítsuk, hogy konkrétan mennyire bízhatunk benne.
előfordulhat: nem kellően jó a korpusz-annotáció, amire építünk.

El kell gondolkodni azon, hogy adott kérdésre az annotáció választ tud-e adni.
Ha embernek is nehéz eldöntenie, akkor a géptől ne várjuk.
Adott esetben akár hagyjuk figyelmen kívül az annotációt!

pl.: elkészített – melléknévi igenév *vs.* múlt idejű ige

Ne várjuk, hogy a korpusz annotációja tökéletes lesz.
Azt végképp ne, hogy pont az aktuális kutatási kérdésünket fogja automatikusan megválaszolni. Ha mégis, örüljünk!

4.
Feladatok

Feladatok

1. igemódosítót tartalmazó tagadó mondatok (Gugán Kati)
   „*nem* + egyesével néhány igekötő”
2. ilyen mondatot szeretnék:
   Ursula szemére vetette Ralphnak a kétszínűségét. (mi kinek a micsodája?)
3. Mik a *munka* tipikus jelzői?
4. „mindig alsó nyelvállású kötőhangzóval jár: *-abb/-ebb*, ennek csak az amúgy is kivételes, mert nem nyitó *nagy* melléknév áll ellen: *nagyobb*.” (nyest.hu)
   → Ellenőrizzük!
5. Mennyire jó a *szomszéd* fn/mn annotációja az MNSZ2-ben?
6. Igekötős ige összes (nem elváló és elváló) alakjának keresése
7. Ikes feltételes ragozás (*aludnám, aludnék, aludna*) diakrón változása